

NICCOLÓ MACHIAVELLI (1469-1527)

Vladař

Kdo získá a chce udržet dané území, musí dbát dvou věcí: zaprvé aby vyhladil rod dosavadního vladaře, aby neměnil ani jejich zákony, ani daně.

Proto si nutno pamatovat, že lidi musíme buď zahrnovat laskavostí, nebo je zničit, neboť za drobná příkoří se mstí, ale za velká nemohou. Musí tedy příkoří člověku učiněné být tak velké, abychom se nepotřebovali bát pomsty.

Je sice nesnadné dobýt říši, kterou spravuje jediný pán, ale po dobytí je velmi snadné ji udržet. A naopak shledáváme, že je snadnější dobýt stát, ve kterém je král obklopen šlechtici, ale velmi nesnadné ho udržet.

Není ovšem nic skvělého vraždění spoluobčanů, zrazování přátel, věrolomnost, ukrutnost a bezbožnost. Lze tak sice získat říši, ale nikoliv slávu.

... při ukrutnosti musíme rozlišovat nesprávný postup a správný postup. Za správný postup (lze-li vůbec hanebnosti nazvat správnými) můžeme označit ten, když v zájmu nezbytného zajištění moci provedeme všechny ukrutné činy najednou a pak v nich nepokračujeme, ale staráme se jak jen možno, aby z nich poddaní měli užitek.

Kdo se stane vladařem z přízně prostého lidu, musí si hledět zachovat jeho přátelství. Je to snadné, protože lid od něho žádá jen, aby ho neutiskoval. Kdo nabude vladařskou moc s pomocí boháčů, musí se snažit, aby krok za krokem získal na svou stranu také lid. ...

Je velký rozdíl v tom, jaký život je a jaký by měl být, a kdo nevidí, jak lidé jednají, ale jen to, jak by jednat měli, učí se spíš své zkáze než záchraně. Člověk, který chce být za všech okolností dobrý, zcela určitě pohoří mezi ostatními, kdo dobří nejsou. Je proto nezbytné, aby se vladař pro vlastní spásu naučil, že nemusí být vždycky dobrý, ale podle potřeby, někdy ano, někdy ne.

Při posuzování lidské činnosti, zejména skutků vladařových, proti nimž není odvolání, se hledí na výsledek. Panovník se musí starat, aby zvítězil a podržel si moc. Prostředky, jimiž to dokázal, shledají lidé vždy čestnými a každý je bude chválit. Vladař nemusí mít všechny dobré vlastnosti, ale musí umět vzbudit zdání, že je má.

Otázky - Machiavelli

Co je cílem činnosti vladaře? Podle jakých kritérií jsou voleny prostředky? Jaký je vztah vladaře a poddaných? Co musí vladař očekávat od svých protivníků?

Otázky - Weber

Popište rozdíly mezi dvěma typy etiky podle Webera. Proveďte pojetí politické etiky u Machiavelliho a u Webera.

MAX WEBER (1864-1920)

Etika a politika

Jaký je tedy skutečný vztah mezi etikou a politikou? V absolutní etice evangelia platí: všechno, anebo vůbec nic. Právě v tom spočívá její smysl, když z ní má vzejít něco jiného než triviálnost. Příkázání evangelia je bezpodmínečné a jednoznačné: rozdej vše, co máš, úplně všechno. Politik řekne, že je to sociálně nesmyslný požadavek, když se neprosadí u všech. Etické příkázání se však na to vůbec neptá, v tom je jeho podstata.

„Nastav druhou líc!“ Bezpodmínečně, bez otázky, jakým právem může ten druhý uhodit. Je to etika nedůstojnosti, pravda, s výjimkou světce. Jenže člověk musí být světcem ve všem, nebo se o to alespoň snažit, musí žít jako Ježíš, jako apoštolové, jako svatý František a jemu podobní, potom je tato etika smysluplná a projevem důstojnosti. Jinak ne. Když z hlediska univerzální etiky lásky platí: „Neodporuj zlu násilím“, pak pro politika naopak platí věta: „Musíš zlu odporovat násilím, jinak jsi zodpovědný za to, že zlo nabyde převahy.“

Jenže absolutní etika se právě na následky neptá. To je rozhodující. Musíme si ozřejmit, že každé eticky zaměřené jednání může být určováno dvěma navzájem principiálně odlišnými, neslučitelně protikladnými maximami - „etickým přesvědčením“ a „etickou odpovědností“. Ne ve smyslu, že by etika přesvědčení byla totožná s nezodpovědností a etika odpovědnosti s bezzásadovostí. Jde však o hluboký a zásadní protiklad, zda člověk jedná v duchu maximy etického přesvědčení - vyjádřeno slovy náboženství „Křesťan jedná správně a úspěch přenechává Boží vůli“ - nebo v duchu maximy etické odpovědnosti, podle které člověk musí převzít zodpovědnost za (předvídatelné) následky svého jednání.

Jestliže jsou následky jednání vyplývajícího z čistého přesvědčení špatné, pak pro takového člověka není za to odpovědná jednáající osoba, ale svět, hloupost ostatních lidí, případně Boží vůle. Člověk vyznávající etiku odpovědnosti naproti tomu počítá právě s těmito přiměřenými nedostatky lidí a nemá žádný důvod předpokládat jejich dobrotu a dokonalost, nepociťuje potřebu přenášet na jiné lidi následky svého vlastního jednání, když je mohl předvídat. Zastánci etiky přesvědčení se cítí zodpovědní pouze za to, aby plamen čistého přesvědčení, například plamen protestu proti nespravedlivému sociálnímu zřízení, nevyhasl. Stále znovu ho rozdmýchávat je cílem jeho činů, jež jsou z hlediska možného úspěchu zcela iracionální. Tyto činy mohou a mají mít jen hodnotu příkladu.

Ani tím jsme však problém ještě nevyčerpali. Žádná etika na světě nemůže obejít skutečnost, že dosahování „dobrých“ cílů v mnohých případech současně počítá s mravně pochybnými nebo alespoň nebezpečnými prostředky a s možností či pravděpodobností špatných vedlejších účinků, a žádná etika na světě nemůže zaručit, kdy a v jakém rozsahu eticky dobrý cíl „posvěcuje“ eticky nebezpečné prostředky a vedlejší účinky.